

Mensenrechtengids voor ambtenaren

***VOOR EEN SCHERP EN HELDER ZICHT
OP DE RECHTSPOSITIE VAN DE AMBTENAAR
EN DIE VAN DE BURGER***

Overregulering, toenemende controle op de bevolking, het begaan van schendingen van mensenrechten ligt op de loer. Tegelijkertijd komen verantwoordelijkheid en aansprakelijkheid steeds meer bij de ambtenaar zelf te liggen. Dient een ambtenaar de overheid of de bevolking? Kennis en wijsheid zijn geboden. En helder zicht.

Disclaimer: Deze gids is uitsluitend bedoeld om informatie te geven over mensenrechten, burgerrechten en fundamentele vrijheden. Dit mag niet beschouwd worden als juridisch advies, maar we geven slechts inzicht in de wet, het recht en de rechtstaat. Wetten, wetgeving en alles erom heen zijn altijd in beweging. De auteur kan daarom niet aansprakelijk worden gesteld voor de gevolgen van gebruik van de informatie. Een goede en actuele website over Nederlandse wetten is bijvoorbeeld wetten.overheid.nl.

(C) 2025 Amnestie Nationaal

Alle inhoud van deze uitgave* mag vrijelijk worden verveelvoudigd en verspreid, mits respectvol en mits het niet gebruikt wordt tegen de intenties van deze uitgave. In dat geval is toestemming vereist alsmede de gelegenheid tot hoor en wederhoor.

* Met uitzondering van fragmenten met bronvermelding, daarvoor gelden de auteursrechten van de betreffende bron.

Mensenrechtengids voor ambtenaren

VOORWOORD

Het woord mensenrechten associëren we vaak met verre landen met enge regimes. Maar de mensenrechten in ons eigen land doen er ook toe. En dat wordt wel eens vergeten. De algemene opvatting is dat we de rechtstaat en de verzorgingsstaat goed geregeld hebben in ons land. Daar is veel voor te zeggen. Tegelijkertijd is het ook waar dat de mensenrechten in ons land steeds meer onder druk komen te staan. Zonder dat we dat door hebben. Vaak gaan we er te makkelijk aan voorbij, dat mensenrechten geschonden worden. Ter bescherming van de burgers hebben met name ambtenaren een belangrijke taak om toe te zien op het bewaken van mensenrechten. En al helemaal erop toe te zien zelf geen mensenrechtenschending te begaan. Een kwestie van kennis en bewustwording over welke plaats mensenrechten innemen in het nationale en internationale recht. Precies daarom is dit boekje samengesteld.

Juist in een tijd waarin de onrust onder de bevolking toeneemt, wordt het voor een ambtenaar moeilijker om zijn of haar taak correct te vervullen. Want wanneer vervul je je taak correct? Door strikt de wet na te leven, of in het belang van de burger te handelen? Dat is weleens een spanningsveld. Wetten worden geacht democratisch tot stand te zijn gekomen. Ambtelijke willekeur is uit den boze. Wanneer doe je het goed? De neiging van overheden is om de samenleving te overreguleren en de bevolking steeds meer te controleren. Het wordt voor ambtenaren daarom uitkijken om zuiver te kunnen blijven handelen. Kennis over mensenrechten en andere juridische basiskennis kan al heel veel helpen.

Voor de leesbaarheid gebruiken we hier het woord ambtenaar, maar dat moeten we in ruime zin begrijpen. Behalve ambtenaren in alle rangen en standen, bedoelen we hier ook semi-ambtenaren mee, mensen die werken voor de semi-overheid zoals bijvoorbeeld bij zelfstandige bestuursorganen. En zelfs ook gemeenteraadsleden en gedeputeerden, hoewel dit feitelijk geen ambtenaren zijn maar politici. Voor hen kan deze kennis ook zeer toereikend zijn. Ook voor burgers, dan wel mensen, is deze content van groot belang, om te weten wat hun rechten zijn, en hoe de ambtenarij en de burgerij zich tot elkaar horen te verhouden, en hoe juist niet.

INHOUDSOPGAVE

Inleiding	8
Metastructuur van de internationale rechtsorde	10
Rule of Law	11
International Bill of Human Rights	11
Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (UVRM)	12
Universeel Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten (BuPo)	18
Universeel Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten	19
Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens	20
Europees Sociaal Handvest	21
Algemene rechtsbeginselen	22
Normenhiërarchie	23
Bevoegdheid van gezag	24
Dienende regels	26
Markante en belangrijke artikelen en wetten	27
Rechtspositie van de ambtenaar	29
Doorkruisingsleer	29
ZBO's, zelfstandige bestuursorganen	30
Wnra, Wet Normalisering Rechtspositie ambtenaren	31
Pikmeearresten I en II	31
Dreigend loyaliteitsconflict	32
Democratie	33
Weigerambtenaren	34
Diverse definities	34
Ambtsmisdrijven	37
Vervolging	37
Neurenbergse principes	38
Relevantie in huidige context	39
Duurzame ontwikkelingsdoelstellingen	41
Historische documenten	43
Magna Carta	43
Plakkaat van Verlatinghe	44
Declaration of Independence	44
Adviezen	45

Inleiding

Deze gids is geschreven vanuit neutraliteit, objectiviteit en verbinding. Het is geenszins de bedoeling om een confrontatie te zoeken met wie dan ook. Zeker niet met ambtenaren, de dienders die, in veruit de meeste gevallen, hun werk doen vanuit de goede intentie om de samenleving vooruit te helpen.

Maar we leven in een tijd waarin, zou je kunnen zeggen, niets is wat het lijkt. Deze gids helpt daarom om het zicht scherp en helder te krijgen en te houden. Vandaar de ruitenswager. Er komen stormen en zware buien die het zicht vertekenen als regendruppels op je voorruit.

We gaan het hebben over internationale verdragen rond mensenrechten. Over rechtsbeginselen zoals de superioriteitsregel en de bijbehorende normenhiërarchie die rangen aangeeft van de soorten wetten en regels die er zijn. We gaan kijken waaraan het gezag zijn bevoegdheid ontleent, en of die er wel is.

Over privatisering van publieke taken en diensgevolge toenemende verantwoordelijkheden en aansprakelijkheden die bij ambtenaren komen te liggen. 'Hoe democratisch is democratisch?' is een van belang zijnde vraag. Een ontwikkeling is dat er in toenemende mate een loyaliteitsconflict voor ambtenaren dreigt. Wanneer mag een ambtenaar een taak weigeren? Wanneer moet hij of zij weigeren? Waarom is dit allemaal relevant? We gaan in op de huidige context, die ook deels internationaal is ingegeven. Waarbij we het toch ook gaan hebben over de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen, die wel mooi lijken, maar waar toch wel wat mee aan de hand is. Het maakt de kloof met de burger alleen maar groter.

We hebben dat ooit eerder gezien en daar zijn prachtige, belangrijke historische documenten uit voortgekomen, zoals ons eigen Plakkaat van Verlatinge, die nog weleens aangehaald wordt. Maar dat is betekenisloos wanneer de burger zich steeds minder gehoord voelt. We hoeven niet opnieuw zulke documenten te verzinnen, we moeten er alleen weer aan herinnerd worden, het hoe en waarom. Tot slot komen we met adviezen, vooral in vraagvorm, omdat we niet alle denkbare situaties kunnen doorgronden en omdat het van belang is dat we allemaal ons huiswerk doen, zelf dingen uitzoeken.

Maar we beginnen met een stukje rechtsfilosofie. Heel in het kort. Waarop zijn het recht en de rechtstelsels eigenlijk gebaseerd? Dan kom je uit bij 3 basisprincipes van het recht, en dat wordt wel genoemd de metastructuur van de internationale rechtsorde. Dat is een mooi begin want je kunt daar alles wat je verder in het boekje tegenkomt aan ophangen, en eigenlijk alles in het hele leven.

Metastructuur van de internationale rechtsorde

Ook wel de 'Metastructuur van de ordening van maatschappij en samenleving' genoemd. Deze metastructuur staat niet in een wet of verdrag, maar is de uitkomst van het trechteren van alle wetten en verdragen. Een rode draad zou je kunnen zeggen. Ook andersom geredeneerd: wat zijn de basisprincipes van de rechtsorde, bekeken vanuit de rechtsfilosofie, Westerse geloofsovertuigingen, logica van natuurwetten, en natuurrecht, dan kom je ook hierop uit:

1. Iedereen is vrij en in gelijke rechten geboren
2. Wat jij geschapen hebt is van jou
3. Berokken een ander geen schade

1. Iedereen is vrij en in gelijke rechten geboren

Vrijheid is het hoogste recht en wordt slechts beperkt door de vrijheid van een ander, die immers gelijkwaardig is. Een mens is een schepsel dat is voortgekomen uit iets groters en omvattenders. Het maakt niet uit hoe je het noemt: God, de schepper, de bron, het licht. Omdat ieder mens dat is, is iedereen gelijkwaardig. Dit principe is ook waar de UVRM-artikel 1 mee begint.

2. Wat jij geschapen hebt is van jou

Als je als mens een product maakt behoort dat jou toe en heeft een ander daar zonder jouw toestemming geen zeggenschap over. Wij mensen zijn op onze beurt het product of schepsel van de bron, de schepper. Alleen de bron, de schepper heeft over ons iets te zeggen. Andere mensen en wat zij voortbrengen mogen jou dus nooit onderdrukken.

3. Berokken een ander geen schade

Wat jij niet wil dat jou geschiedt doe dat ook een ander niet. Niet doden, niet dwingen, niet stelen, niet liegen, niet bedriegen. Dit komt rechtstreeks uit het natuurrecht en zit verweven in praktisch alle rechtstelsel.

Rule of Law

Letterlijke betekenis: De regel van de wet. Praktisch betekent het dat de overheid zich aan haar eigen regels moet houden.

De Latijnse spreuk '*patere legem quam ipse fecisti*' zegt het al: men zich moet houden aan de wet die men zelf heeft gemaakt.

De economische definitie van de Rule of Law luidt: "Een staatsvorm die het recht als hoogste gezag handhaaft. Is er sprake van Rule of Law dan is er sprake van een rechtsstaat, zo niet dan is er sprake van een politiestaat of machtsstaat." [Wikipedia]

In bredere zin betekent Rule of Law ook dat iedereen toegang moet hebben tot rechtspraak, dat overheden ook aangeklaagd moeten kunnen worden, dat iedereen voor de wet gelijk is en niemand boven de wet staat.

De Rule of Law is praktisch voor alle beschaafted rechtstelsels een belangrijk uitgangspunt. De Verenigde Naties definieert de Rule of Law als volgt:

"Een bestuursbeginsel waarbij alle personen, instellingen en entiteiten, zowel publieke als private, met inbegrip van de staat zelf, verantwoording verschuldigd zijn aan wetten die openbaar worden afgekondigd, op gelijke wijze worden gehandhaafd en onafhankelijk worden toegepast, en die in overeenstemming zijn met internationale mensenrechtennormen en -standaarden (...)."

International Bill of Human Rights

De International Bill of Human Rights van de VN bestaat uit de onderstaande 3 onderdelen:

- Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (VN, 1948)
- Universeel Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten (VN, 1966)
- Universeel Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten (VN, 1976)

Een '*Bill of Rights*' is een lijst met de belangrijkste burgerrechten van een land. Het heeft tot doel om burgers bescherming te bieden tegen inbreuken vanuit de overheid of andere burgers. In het Nederlands hebben we er geen gebruikelijke term voor en het bestaat niet in ons nationale rechtssysteem. In veel andere landen wel, de bekendste is die in de Verenigde Staten, waar het bestaat uit de eerste 10 amendementen van de grondwet. De Bill of Rights die wereldwijd het hoogste in rang staat, is de '*International Bill of Human Rights*'. Nederland heeft alle 3 onderdelen hiervan ondertekend.

De '*International Bill of Human Rights*' moet niet verward worden met het Handvest van de Verenigde Naties (Charter of the United Nations). Dat is het oprichtingsverdrag van de VN van 1945.

Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (UVRM)

In het Engels '*Universal Declaration of Human Rights*', afgekort UDHR. Bij ons afgekort als UVRM. Deze werd in 1948 aangenomen door de Algemene vergadering van de Verenigde Naties. De UVRM geldt als de hoogste en widest erkende algemene morele en juridische standaard en wordt vaak gebruikt als bron voor nieuwe internationale verdragen of nationale grondwetten. Mensenrechtenorganisaties gebruiken de UVRM als basis van hun werk. [Wikipedia]

Hieronder de volledige inhoud van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (UVRM) inclusief de Preambule:

Preambule

*Overwegende, dat erkenning van de inherente waardigheid en van de gelijke en onvervreemdbare rechten van alle leden van de mensengemeenschap grondslag is voor de vrijheid, gerechtigheid en vrede in de wereld;
Overwegende, dat terzijdestelling van en minachting voor de rechten van de mens*

geleid hebben tot barbaarse handelingen, die het geweten van de mensheid geweld hebben aangedaan en dat de komst van een wereld, waarin de mensen vrijheid van meningsuiting en geloof zullen genieten, en vrij zullen zijn van vrees en gebrek, is verkondigd als het hoogste ideaal van iedere mens;

Overwegende, dat het van het grootste belang is, dat de rechten van de mens beschermd worden door de suprematie van het recht, opdat de mens niet gedwongen worde om in laatste instantie zijn toevlucht te nemen tot opstand tegen tyrannie en onderdrukking;

Overwegende, dat het van het grootste belang is om de ontwikkeling van vriendschappelijke betrekkingen tussen de naties te bevorderen;

Overwegende, dat de volkeren van de Verenigde Naties in het Handvest hun vertrouwen in de fundamentele rechten van de mens, in de waardigheid en de waarde van de mens en in de gelijke rechten van mannen en vrouwen opnieuw hebben bevestigd, en besloten hebben om sociale vooruitgang en een hogere levensstandaard in groter vrijheid te bevorderen;

Overwegende, dat de Staten, welke Lid zijn van de Verenigde Naties, zich plechtig verbonden hebben om, in samenwerking met de Organisatie van de Verenigde Naties, overal de eerbied voor en inachtneming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden te bevorderen;

Overwegende, dat het van het grootste belang is voor de volledige nakoming van deze verbintenissen, dat een ieder begrip hebbe voor deze rechten en vrijheden;

Op grond daarvan proclameert de Algemene Vergadering deze Universele Verklaring van de Rechten van de Mens als het gemeenschappelijk door alle volkeren en alle naties te bereiken ideaal, opdat ieder individu en elk orgaan van de gemeenschap, met deze verklaring voortdurend voor ogen, er naar zal streven door onderwijs en opvoeding de eerbied voor deze rechten en vrijheden te bevorderen, en door vooruitstrevende maatregelen, op nationaal en internationaal terrein, deze rechten

algemeen en daadwerkelijk te doen erkennen en toepassen, zowel onder de volkeren van Staten die Lid van de Verenigde Naties zijn, zelf, als onder de volkeren van gebieden, die onder hun jurisdictie staan:

Artikel 1

Alle mensen worden vrij en gelijk in waardigheid en rechten geboren. Zij zijn begiftigd met verstand en geweten, en behoren zich jegens elkander in een geest van broederschap te gedragen.

Artikel 2

Een ieder heeft aanspraak op alle rechten en vrijheden, in deze Verklaring opgesomd, zonder enig onderscheid van welke aard ook, zoals ras, kleur, geslacht, taal, godsdienst, politieke of andere overtuiging, nationale of maatschappelijke afkomst, eigendom, geboorte of andere status.

Verder zal geen onderscheid worden gemaakt naar de politieke, juridische of internationale status van het land of gebied, waartoe iemand behoort, onverschillig of het een onafhankelijk, trust-, of niet-zelfbesturend gebied betreft, dan wel of er een andere beperking van de soevereiniteit bestaat.

Artikel 3

Een ieder heeft het recht op leven, vrijheid en onschendbaarheid van zijn persoon.

Artikel 4

Niemand zal in slavernij of horigheid gehouden worden. Slavernij en slavenhandel in iedere vorm zijn verboden.

Artikel 5

Niemand zal onderworpen worden aan foltering, noch aan een wrede,

onmenselijke of ontterende behandeling of bestraffing.

Artikel 6

Een ieder heeft, waar hij zich ook bevindt, het recht als persoon erkend te worden voor de wet.

Artikel 7

Allen zijn gelijk voor de wet en hebben zonder onderscheid aanspraak op gelijke bescherming door de wet. Allen hebben aanspraak op gelijke bescherming tegen iedere achterstelling in strijd met deze Verklaring en tegen iedere ophitsing tot een dergelijke achterstelling.

Artikel 8

Een ieder heeft recht op daadwerkelijke rechtshulp van bevoegde nationale rechterlijke instanties tegen handelingen, welke in strijd zijn met de grondrechten hem toegekend bij Grondwet of wet.

Artikel 9

Niemand zal onderworpen worden aan willekeurige arrestatie, detentie of verbanning.

Artikel 10

Een ieder heeft, in volle gelijkheid, recht op een eerlijke en openbare behandeling van zijn zaak door een onafhankelijke en onpartijdige rechterlijke instantie bij het vaststellen van zijn rechten en verplichtingen en bij het bepalen van de gegrondheid van een tegen hem ingestelde strafvervolging.

Artikel 11

Een ieder, die wegens een strafbaar feit wordt vervolgd, heeft er recht op voor onschuldig gehouden te worden, totdat zijn schuld krachtens de wet bewezen wordt in een openbare rechtzitting,

waarbij hem alle waarborgen, nodig voor zijn verdediging, zijn toegekend.

Niemand zal voor schuldig gehouden worden aan enig strafrechtelijk vergrijp op grond van enige handeling of enig verzuim, welke naar nationaal of internationaal recht geen strafrechtelijk vergrijp betekenden op het tijdstip, waarop de handeling of het verzuim begaan werd. Evenmin zal een zwaardere straf worden opgelegd dan die, welke ten tijde van het begaan van het strafbare feit van toepassing was.

Artikel 12

Niemand zal onderworpen worden aan willekeurige inmenging in zijn persoonlijke aangelegenheden, in zijn gezin, zijn tehuis of zijn briefwisseling, noch aan enige aantasting van zijn eer of goede naam. Tegen een dergelijke inmenging of aantasting heeft een ieder recht op bescherming door de wet.

Artikel 13

Een ieder heeft het recht zich vrijelijk te verplaatsen en te vertoeven binnen de grenzen van elke Staat.

Een ieder heeft het recht welk land ook, met inbegrip van het zijne, te verlaten en naar zijn land terug te keren.

Artikel 14

Een ieder heeft het recht om in andere landen asiel te zoeken en te genieten tegen vervolging.

Op dit recht kan geen beroep worden gedaan ingeval van strafvervolgingen wegens misdrijven van niet-politieke aard of handelingen in strijd met de doeleinden en beginselen van de Verenigde Naties.

Artikel 15

Een ieder heeft het recht op een nationaliteit.

Artikel 19

Een ieder heeft recht op vrijheid van mening en meningsuiting. Dit recht omvat de vrijheid om zonder inmenging een mening te koesteren en om door alle middelen en ongeacht grenzen inlichtingen en denkbeelden op te sporen, te ontvangen en door te geven.

Artikel 20

Een ieder heeft recht op vrijheid van vreedzame vereniging en vergadering. Niemand mag worden gedwongen om tot een vereniging te behoren.

Artikel 21

Een ieder heeft het recht om deel te nemen aan het bestuur van zijn land, rechtstreeks of door middel van vrij gekozen vertegenwoordigers.
Een ieder heeft het recht om op voet van gelijkheid te worden toegelaten tot de overheidsdiensten van zijn land.
De wil van het volk zal de grondslag zijn van het gezag van de Regering; deze wil zal tot uiting komen in periodieke en eerlijke verkiezingen, die gehouden zullen worden krachtens algemeen en gelijkwaardig kiesrecht en bij geheime stemmingen of volgens een procedure, die evenzeer de vrijheid van de stemmen verzekert.

Artikel 22

Een ieder heeft als lid van de gemeenschap recht op maatschappelijke zekerheid en heeft er aanspraak op, dat door middel van nationale inspanning en internationale samenwerking, en overeenkomstig de organisatie en de hulpbronnen van de betreffende Staat, de economische, sociale en culturele rechten, die onmisbaar zijn voor zijn waardigheid

en voor de vrije ontplooiing van zijn persoonlijkheid, verwezenlijkt worden.

Artikel 23

Een ieder heeft recht op arbeid, op vrije keuze van beroep, op rechtmatige en gunstige arbeidsvoorwaarden en op bescherming tegen werkloosheid.

Een ieder, zonder enige achterstelling, heeft recht op gelijk loon voor gelijke arbeid.

Een ieder, die arbeid verricht, heeft recht op een rechtvaardige en gunstige beloning, welke hem en zijn gezin een menswaardig bestaan verzekert, welke beloning zo nodig met andere middelen van sociale bescherming zal worden aangevuld.

Een ieder heeft het recht om vakverenigingen op te richten en zich daarbij aan te sluiten ter bescherming van zijn belangen.

Artikel 24

Een ieder heeft recht op rust en op eigen vrije tijd, met inbegrip van een redelijke beperking van de arbeidstijd, en op periodieke vakanties met behoud van loon.

Artikel 25

Een ieder heeft recht op een levensstandaard, die hoog genoeg is voor de gezondheid en het welzijn van zichzelf en zijn gezin, waaronder begrepen voeding, kleding, huisvesting en geneeskundige verzorging en de noodzakelijke sociale diensten, alsmede het recht op voorziening in geval van werkloosheid, ziekte, invaliditeit, overlijden van de echtgenoot, ouderdom of een ander gemis aan bestaansmiddelen, ontstaan ten gevolge van omstandigheden onafhankelijk van zijn wil.

Moeder en kind hebben recht op bijzondere zorg en bijstand. Alle kinderen, al dan niet wettig, zullen dezelfde sociale bescherming genieten.

Artikel 26

Een ieder heeft recht op onderwijs; het onderwijs zal kosteloos zijn, althans wat het lager en basisonderwijs betreft. Het lager onderwijs zal verplicht zijn.

Ambachtsonderwijs en beroepsopleiding zullen algemeen beschikbaar worden gesteld. Hoger onderwijs zal openstaan voor een ieder, die daartoe de begaafdheid bezit.

Het onderwijs zal gericht zijn op de volle ontwikkeling van de menselijke persoonlijkheid en op de versterking van de eerbied voor de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden. Het zal het begrip, de verdraagzaamheid en de vriendschap onder alle naties, rassen of godsdienstige groepen bevorderen en het zal de werkzaamheden van de Verenigde Naties voor de handhaving van de vrede steunen.

Aan de ouders komt in de eerste plaats het recht toe om de soort van opvoeding en onderwijs te kiezen, welke aan hun kinderen zal worden gegeven.

Artikel 27

Een ieder heeft het recht om vrijelijk deel te nemen aan het culturele leven van de gemeenschap, om te genieten van kunst en om deel te hebben aan wetenschappelijke vooruitgang en de vruchten daarvan.

Een ieder heeft het recht op de bescherming van de geestelijke en materiële belangen, voortspruitende uit een wetenschappelijk, letterkundig of artistiek werk, dat hij heeft voortgebracht.

Artikel 28

Een ieder heeft recht op het bestaan van een zodanige maatschappelijke en internationale orde, dat de rechten en vrijheden, in deze Verklaring genoemd, daarin ten volle kunnen worden verwezenlijkt.

Artikel 29

Een ieder heeft plichten jegens de gemeenschap, zonder welke de vrije en volledige ontplooiing van zijn persoonlijkheid niet mogelijk is.

In de uitoefening van zijn rechten en vrijheden zal een ieder slechts onderworpen zijn aan die beperkingen, welke bij de wet zijn vastgesteld en wel uitsluitend ter verzekering van de onmisbare erkenning en eerbiediging van de rechten en vrijheden van anderen en

om te voldoen aan de gerechtvaardigde eisen van de moraliteit, de openbare orde en het algemeen welzijn in een democratische gemeenschap.

Deze rechten en vrijheden mogen in geen geval worden uitgeoefend in strijd met de doeleinden en beginselen van de Verenigde Naties.

Artikel 30

Geen bepaling in deze Verklaring zal zodanig mogen worden uitgelegd, dat welke Staat, groep of persoon dan ook, daaraan enig recht kan ontleen om iets te ondernemen of handelingen van welke aard ook te verrichten, die vernietiging van een van de rechten en vrijheden, in deze Verklaring genoemd, ten doel hebben.

Strikt genomen is de UVRM niet bindend, omdat het een verklaring is en geen verdrag. Dat hebben we te danken aan Eleanor Roosevelt. Wanneer het werkelijk een verdrag zou worden, voorzag zij dat er veel minder landen zouden hebben ondertekend. Tegenwoordig mag gesteld worden dat dit verdrag nagenoeg de rechtskracht heeft van een verdrag, en wel om de volgende redenen:

- Allereerst staat er in de preambule "... dat ieder individu en elk orgaan van de gemeenschap ernaar zal streven ... deze rechten algemeen en daadwerkelijk te doen erkennen en toe te passen. " Landen, ook Nederland, hebben hiervoor getekend.
- In tal van andere verdragen, waaronder het 'Universeel Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten', en het Associatieverdrag tussen de EU en Oekraïne, wordt verwezen naar de UVRM. Deze zijn ook door Nederland ondertekend.
- Volgens de VN-Commissie voor Internationaal Recht heeft een verklaring die door een groot aantal landen over langere tijd is aanvaard, een status die niet veel lager is dan een verdrag.

Universeel Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten (BuPo)

In het Engels '*International Covenant on Civil and Political Rights*', afgekort ICCPR. Bij ons afgekort als BuPo en ook wel als IVBPR. Deze werd in 1966 aangenomen door de Algemene vergadering van de Verenigde Naties. De BuPo is een multilateraal verdrag dat staten die partij zijn verplicht de in het verdrag opgenomen burgerlijke en politieke rechten van individuen te respecteren, waaronder het recht op leven, vrijheid van godsdienst, vrijheid van meningsuiting, vrijheid van vergadering, kiesrecht en het recht op een eerlijk proces. Het IVBPR wordt beschouwd als een baanbrekend juridisch kader in de geschiedenis van het internationaal recht en de mensenrechten. De naleving van het BuPo wordt gecontroleerd door het Mensenrechtencomité van de Verenigde Naties. *[Wikipedia]*

Hieronder de voor de mensenrechten belangrijkste inhoud. Het Convenant volgt de structuur van de UVRM, met een preambule en drieënvijftig artikelen, verdeeld in zes delen. De beschermde rechten van de mens zijn:

<i>art. 1: recht op zelfbeschikking voor de volken</i>	<i>terugwerkende kracht)</i>
<i>art. 3: gelijke rechten van mannen en vrouwen</i>	<i>art. 16: recht op erkenning door de wet</i>
<i>art. 6: recht op leven (mogelijke uitzondering: doodstraf)</i>	<i>art. 17: recht op privacy</i>
<i>art. 7: verbod op foltering en wrede, onmenselijke of vernederende behandeling of bestraffing</i>	<i>art. 18: vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst</i>
<i>art. 8: verbod op slavernij en dwangarbeid</i>	<i>art. 19: recht op vrije meningsuiting</i>
<i>art. 9: recht op vrijheid en veiligheid van de persoon, verbod op willekeurige arrestatie of gevangenhouding</i>	<i>art. 20: verbod op propaganda voor oorlog en racistisch geweld of discriminatie</i>
<i>art. 10: menselijke en waardige behandeling van gevangenen</i>	<i>art. 21: recht op vreedzame vergadering</i>
<i>art. 12: recht op vrije verplaatsing en vrije vestiging</i>	<i>art. 22: vrijheid van vereniging en vakbond</i>
<i>art. 13: bescherming van vreemdelingen</i>	<i>art. 23: bescherming van het gezin en het huwelijk</i>
<i>art. 14: gelijkheid voor de rechter, vermoeden van onschuld, garanties voor verdachten</i>	<i>art. 24: bescherming van minderjarigen</i>
<i>art. 15: geen straf dan door een wet (ook geen</i>	<i>art. 25: recht op openbaar leven (o.a. deelname aan verkiezingen)</i>
	<i>art. 26: gelijkheid voor de wet</i>
	<i>art. 27: rechten voor minderheden (cultuur, godsdienst, taal)</i>

Universeel Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten

In het Engels '*International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*', afgekort ICESCR. Bij ons afgekort als IVESCR.

Dit is een verdrag van de Verenigde Naties, gebaseerd op het oprichtingsverdrag van de Verenigde Naties (Handvest van de Verenigde Naties) en op de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens. Deze werd in 1966 aangenomen door de Algemene vergadering van de Verenigde Naties, maar werd pas van kracht in 1976. Het verdrag verplicht deelnemende partijen om te werken aan de toekenning van economische, sociale en culturele rechten aan gebieden zonder zelfbestuur en trustgebieden en individuen, inclusief arbeidsrechten en het recht op gezondheid, het recht op onderwijs en het recht op een adequate levensstandaard. [Wikipedia]

Het Verdrag volgt de structuur van de UVRM en het IVBPR, met een preambule en 31 artikelen, verdeeld in vijf delen. Het belangrijkste, en daarom enige hier getoonde deel is deel I:

Deel I (artikel 1) erkent het recht van alle volken op zelfbeschikking, met inbegrip van het recht om in alle vrijheid hun politieke status te bepalen en vrijelijk hun economische, sociale en culturele ontwikkeling na te streven. Het erkent een negatief recht van een volk dat zijn bestaansmiddelen niet mogen worden ontnomen. Het legt een verplichting op aan de partijen om de verwezenlijking van het zelfbeschikkingsrecht te bevorderen en dit recht te eerbiedigen overeenkomstig de bepalingen van het Handvest, met inbegrip van de

staten die verantwoordelijk zijn voor het beheer van gebieden zonder zelfbestuur en van trustgebieden.

Status en nut van (de onderdelen van) deze Bill of Rights

Dit waren de 3 onderdelen van de '*International Bill of Human Rights*' van de VN. Deze Bill of Rights is te beschouwen als het hoogste juridische niveau dat we kennen. Daarmee is het niet absoluut, dat is alleen natuurrecht (niet doden, niet dwingen, niet stelen, niet liegen), maar het is een consensus over de opvattingen over mensenrechten die nagenoeg door alle landen is ondertekend. Het is dus eigenlijk ook gewoon een overeenkomst. Een multilaterale overeenkomst tussen landen. Voor ieder mens en ieder volk is het een wet, een set van rechten waaraan je overheden en elkaar aan kan houden.

Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens

Officieel heet het '*Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden*', afgekort EVRM. Dit is een Europees verdrag waarin mensen- en burgerrechten voor alle inwoners van de verdragsluitende staten zijn geregeld. Het verdrag is op 4 november 1950 ondertekend in Rome. Het werd opgesteld binnen de Raad van Europa, in navolging van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens van de Verenigde Naties. [Wikipedia]

Hieronder de voor de mensenrechten belangrijkste inhoud:

art. 1: Verplichting van lidstaten zich te houden aan de rechten en toe te passen op iedereen binnen hun rechtsmacht.
art. 2: recht op leven (met enkele uitzonderingen)
art. 3: verbod van foltering
art. 4: verbod van slavernij en dwangarbeid
art. 5: recht op vrijheid en veiligheid
art. 6: recht op een eerlijk proces en toegang tot de rechter
art. 7: geen straf zonder wet: legaliteitsbeginsel
art. 8: recht op bescherming van de privésfeer, waaronder valt: privacy en bescherming van het gezin (vult: recht op eerbiediging van privé-, familie- en gezinsleven)

art. 9: vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst
art. 10: vrijheid van meningsuiting
art. 11: vrijheid van vergadering
art. 12: recht op huwelijk
art. 13: recht op daadwerkelijk rechtsmiddel
art. 14: verbod op discriminatie
art. 15: afwijkingen indien ten tijde van oorlog of noodsituatie
art. 16: beperkingen op politieke activiteiten van vreemdelingen
art. 17: rechten in het verdrag mogen niet beperkt worden in naam van ander recht
art. 18: toegestane beperkingen op de rechten en vrijheden mogen alleen gebruikt worden waarvoor ze bedoeld zijn: verbod op détournement de pouvoir

Europees Sociaal Handvest

Het Europees Sociaal Handvest (ESH) is een mensenrechtenverdrag, opgesteld in het kader van de Raad van Europa, waarin rechten en vrijheden vastliggen die moeten worden gerespecteerd door de staten die het ondertekend hebben. Het verdrag werd in 1961 ondertekend in Turijn, en in 1996 herzien. Via een overkoepelend mechanisme wordt maximale naleving gegarandeerd. Niettemin zijn de meeste artikelen als aanbevelingen of

streefdoel geformuleerd, niet als bindende voorschriften. Nederland stemde in 2004 in met de laatste versie van het ESH. [Wikipedia]

Onderwerpen waarover rechten in het ESH zijn vastgelegd betreffen: huisvesting, gezondheid, onderwijs, arbeid, sociale bescherming, personenverkeer. Hier een selectie nader gespecificeerd:

Huisvesting

- *het bouwen van huizen naar de behoeften van gezinnen*
- *een vermindering van het aantal dakloze personen*
- *een universele verzekerde toegang tot degelijke en betaalbare woonruimte*
- *gelijke toegang tot sociale huisvesting voor vreemdelingen*

Personenverkeer

- *vergemakkelijking van immigratieformaliteiten voor Europese arbeiders*
- *recht op familiereünie*
- *vreemdelingen zonder verblijfsrecht hebben recht noodhulp, tot op het moment van terugkeer*
- *procedurele bescherming bij uitzetting*

Niet-discriminatie:

- *het recht van vrouwen en mannen gelijk behandeld te worden en gelijke kansen op de werkvloer*
- *garantie dat alle rechten in het handvest gelden, ongeacht ras, sekse, leeftijd, kleur, taal, godsdienst, meningen, nationale afkomst, sociale achtergrond, gezondheidstoestand of band met een nationale minderheid*

Status en toepassing van de Europese verdragen met betrekking tot mensenrechten

Voor inwoners van de EU staat de EVRM op gelijke hoogte met de UVRM. Er is veel overlap maar ook een aantal verschillen.

Het is mogelijk te verwijzen naar gelijkheids- en non-discriminatie-artikelen in de EVRM en ESH en deze toch te schenden. Namelijk door een minderheidsgroep of een groep vreemdelingen die je wilt beschermen, voorrang te verlenen, waarbij diens gevolge een andere groep wordt benadeeld. Dat is een gevaar dat bij iedere goedbedoelde wet op de loer ligt, een mis-interpretatie, en daar is het verdrag niet voor bedoeld. Je schendt daarmee mensenrechten van anderen.

Algemene rechtsbeginselen

Bij het maken en toetsen van wetten bestaan er een aantal algemene rechtsbeginselen. Deze komen in de kern neer op vrijheid, gelijkheid en rechtsbevoegdheid:

- Superioriteitsregel (normenhiërarchie)
- Gelijkheidsbeginsel (gelijke gevallen gelijk behandelen)
- Autonomiebeginsel (vrij en bevoegd tot het genot van burgerrechten)
- Zelfbeschikkingsrecht (soevereiniteit)
- Rechtszekerheidsbeginsel en legaliteitsbeginsel (geen straf zonder wet)

[Ken uw recht, Michael van Leeuwen]

Een rechtsbeginsel in het natuurrecht is 'geen slachtoffer, geen misdaad'. Dit is helaas niet altijd de praktijk.

Normenhiërarchie

De superioriteitsregel stelt dat bij een conflict van regels, de regels van een hogere orde die van de lagere buiten werking stellen. In het Latijn heet dat: *Lex superiori derogate legi inferiori*. Er is dus hiërarchie tussen regels, tussen wetten, en verdragen. Dit heet ook wel normenhiërarchie. In Nederland ziet dat er als onderstaand uit, van hoog naar laag:

- Publiekrechtelijk mensenrecht (o.a. UVRM, EVRM)
- Verbindende bepalingen uit internationale verdragen en besluiten van volkenrechtelijke organisaties
- Statuut Koninkrijk der Nederlanden
- De Grondwet
- Formele en materiële wetten
- Algemene maatregel van bestuur
- Ministeriële regeling
- Provinciale verordening
- Gemeentelijke verordening
- Beleidsregel

[Ken uw recht, Michael van Leeuwen]

We zien dus dat mensenrechten op het hoogste juridische niveau staan. Dat betekent dat alle wetten, wetgeving, regelgeving, verordeningen en welke verdere regels dan ook, nooit in strijd mogen zijn met mensenrechten. Zijn ze dat wel dan staan ze buiten werking.

Dit wordt nog eens bekrachtigd door artikel 93 en 94 van onze grondwet.

Artikel 93: *Bepalingen van verdragen en van besluiten van volkenrechtelijke organisaties, die naar haar inhoud een ieder kunnen verbinden, hebben verbindende kracht nadat zij zijn bekendgemaakt.*

Artikel 94: *Binnen het Koninkrijk geldende wettelijke voorschriften vinden geen toepassing, indien deze toepassing niet verenigbaar is met een ieder verbindende bepalingen van verdragen en van besluiten van volkenrechtelijke organisaties.*

Bevoegdheid van gezag

Artikel 1 lid 1 van de UVRM, het hoogste juridische niveau, door nagenoeg alle landen ondertekend, begint met: *'Alle mensen worden vrij en gelijk in waardigheid en rechten geboren'*. Al het andere is ondergeschikt en indien hiermee strijdig zelfs buiten werking.

Dat betekent dat de staat, een autoriteit, of welk gezag dan ook, niet zonder onderbouwing kan stellen: 'je moet je gewoon aan de wet houden'. Het opleggen van wetten en regels zonder legitiem gezag betekent schending van je mensenrechten, je was immers vrij geboren. Het opleggen van wetten en regels die al bestonden voordat je geboren werd (niet uitsluitend dan), is strijdig met 'gelijk in waardigheid en rechten', zeker wanneer het gezag zijn bevoegdheid niet kan aantonen.

Het tweede principe van de metastructuur van de internationale rechtsorde is *'Wat jij geschapen hebt is van jou'*. Feit is dat alle wetten, alle rechtstelsels, verdragen, etcetra, door mensen zijn gemaakt. Alleen het natuurrecht niet. Ook de overheid, de staat, de

autoriteit, zijn allemaal entiteiten of concepten die door mensen zijn gemaakt. Dat betekent dat het een legitieme vraag is waar een overheid, een regering of welke autoriteit ook, zijn of haar gezag vandaan haalt.

Wilfred Leonard heeft in zijn in 2023 verschenen boek '*De Biecht*' een poging gedaan om daarachter te komen. Hij heeft gecorrespondeerd, vaak middels WOO-verzoeken, met verschillende overheidsinstanties, tot op het hoogste niveau, om antwoord op die vraag te krijgen. Antwoorden kreeg hij wel, maar niet waar hij naar zocht. De strekking van zijn boek in 1 zin laat zich het best als volgt formuleren:

De overheid dwingt gezag af op basis van wetten, wetgeving en regels, waarvan ze zelf het bewijs van haar bevoegdheid niet heeft kunnen leveren.

Dat zou betekenen dat de overheid continu onze mensenrechten schendt omdat ze met hun opgelegde wetgeving onze vrijheden beperkt. Het betekent ook dat je alleen maar gehouden bent aan afspraken die je zelf hebt gemaakt.

Er bestaat een mogelijkheid dat dat zo werkt. Je kunt namelijk afspreken dat iemand jou vertegenwoordigt, namens jou handelt, jouw verantwoordelijkheid overneemt. Iemand door wie je je feitelijk laat besturen. Dat je iemand daarvoor machtigt. Mogelijk heb je dat gedaan toen je bij de geboorte bent aangegeven en nogmaals toen je ging stemmen, waarbij je impliciet akkoord bent gegaan met de wetten en regels van de autoriteit. Als het zo werkt dan heeft de autoriteit op die manier haar bevoegdheid tot gezag verkregen. Daarmee is er feitelijk sprake van een overeenkomst. Het probleem is dan nog wel dat het je nooit verteld is dat het op die manier werkt. Dat zou betekenen dat er sprake is van bedrog, en dat is zowel strafbaar in ons strafrecht als ook volgens internationale mensenrechten. De autoriteiten, waaronder de kiesraad, ontkennen overigens dat het zo werkt. De kiesraad stelt dat je je gewoon aan de wet en regels moet houden, maar geeft evenmin aan waar het staatsgezag op is gebaseerd. [www.kiesraad.nl]

Bij gratie Gods

Iedere wet in ons rechtstelsel is door de koning bekrachtigd en dat begint met 'bij gratie Gods ...'. Letterlijk betekent het dat de koning met de goedgezindheid of de genade van God (of de schepper of de bron) de wet bekrachtigt. Dat kan 2 dingen betekenen. Dat God goed gezind is om de wet te bekrachtigen, of: als God goed gezind is om de wet te bekrachtigen. In het tweede geval weet je niet of de wet bekrachtigd is omdat je niet weet of God hierbij goedgezind is.

Uit een WOO-verzoek (nr. 4205958) blijkt dat er geen wettelijke en geen grondwettelijke basis is voor het gebruik en betekenis van 'Bij gratie Gods'.

Geen aangetoonde bevoegdheid

Bevoegdheid van gezag is dus niet aangetoond. Dat heeft in potentie verregaande implicaties, die we hier niet uiteen gaan zetten. Het betekent in ieder geval dat de overheid en alle ambtenaren zeer zorgvuldig met mensenrechten moeten omgaan. Een ieder die werkzaam is voor de overheid, dient alert te zijn op machtsmisbruik van die overheid. Geen gemakkelijke opgave.

Dienende regels

Wanneer bevoegdheid van gezag niet is aangetoond, zou je volgens de wetten van de logica hier kunnen stoppen en hoef je het verder niet meer te hebben over staatsgezag. Maar het ligt genuanceerder. Ook wanneer zou blijken dat er inderdaad geen legitiem staatsgezag zou zijn, kunnen wetgeving, regels en regelgeving nog steeds heel nuttig zijn. Kort gezegd, regels moeten functioneel zijn en de samenleving dienen, maar nooit onderdrukken.

Aan wetten moeten alle mensen zich houden. De wet is strafrecht. Strafrecht is direct afgeleid van natuurrecht. Naast de wet bestaat er ook wetgeving en regelgeving. Wetgeving wordt gegeven, het woord zegt het al, en daar kun je gebruik van maken. Wetgeving is civielrecht, is privaatrecht en daar maak je gebruik van wanneer je als burger overeenkomsten aangaat. Regelgeving is bestuursrecht, is publiekrecht en gaat over de verhouding tussen overheid en burger. Je maakt van regelgeving gebruik als je je als burger tot de overheid verhoudt. Wanneer je je als mens tot de overheid verhoudt niet. Strafrecht is ook publiekrecht en daar verhoud je je al mens wel tot de overheid. De overheid heeft geen gezag over mensen, alleen over burgers. Behalve als het gaat om strafrecht. De wet maakt wel onderscheid tussen mensen en burgers, maar in de beleving van de mensen die toezien op naleving van wetten en regels is dat onderscheid niet gangbaar.

Zonder regels kan een samenleving niet goed functioneren. Neem nu verkeersregels. Je kun het misschien wel niet eens zijn met bepaalde verkeersregels, en je hebt nooit met iemand afspraken gemaakt over de invulling van de verkeersregels. Maar iedereen weet, als je je eraan houdt gaat het goed, is het voor iedereen werkbaar. Op die manier zijn regels functioneel en dienend. En niet onderdrukkend. Zo hoort het eigenlijk met alle regels te zijn.

Markante en belangrijke artikelen en wetten

Artikel 3 UVRM

Een ieder heeft het recht op leven, vrijheid en onschendbaarheid van zijn persoon.

Artikel 6 UVRM

Een ieder heeft, waar hij zich ook bevindt, het recht als persoon erkend te worden voor de wet.

Dit komt overeen met artikel 1:1 van het Burgerlijk Wetboek.

Artikel 26 UVRM

Lid 1: Een ieder heeft recht op onderwijs;

Lid 2: Het onderwijs zal gericht zijn op de volle ontwikkeling van de menselijke persoonlijkheid en op de versterking van de eerbied voor de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden.

Er valt veel voor te zeggen dat er ernstig te kort geschoten is voor wat de invulling betreft van lid 2 van dit artikel. Anders was dit boekje wel overbodig geweest.

Artikel 120 GW

Dit grondwetsartikel uit 1983 zet feitelijk de hele grondwet buitenspel. Het luidt:

'De rechter treedt niet in de beoordeling van de grondwettigheid van wetten en verdragen.'
Dat betekent dat wanneer Tweede en Eerste kamer een wet aannemen, die in strijd is met de grondwet, of een verdrag sluiten dat strijdig is met de grondwet, je dan via de rechter niet kan beroepen op de grondwet. Dit is zeer merkwaardig en een internationaal unicum. Waarom heb je dan een grondwet?

De grondwet is niet helemaal waardeloos. Het geldt alleen voor wetten en verdragen in relatie tot de grondwet. Het geldt voor formele wetten en materiële wetten. Wat nog wel getoetst mag worden aan de grondwet zijn Algemene maatregelen van Bestuur, Ministeriële regelingen, Provinciale en Gemeentelijke verordeningen en beleidsregels. Ook mag alles, ook formele wetten getoetst worden aan internationale verdragen.

Artikel 1:1 BW

*1 Allen die zich in Nederland bevinden, zijn vrij en bevoegd tot het genot van de burgerlijke rechten.
2 Persoonlijke dienstbaarheden, van welke aard of onder welke benaming ook, worden niet geduld.*
Dienstbaarheid is gehorigheid, ook wel slavernij. Belangrijk hier is de vraag of je de overheid gemachtigd hebt jou te laten besturen. Eveneens belangrijk hier is artikel 3:33 BW, zie aldaar.

Artikel 21 RV

RV is het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering. Artikel 21 luidt:

Partijen zijn verplicht de voor de beslissing van belang zijnde feiten volledig en naar waarheid aan te voeren. Wordt deze verplichting niet nageleefd, dan kan de rechter daaruit de gevolgtrekking maken die hij geraden acht.

Artikel 3:33 BW

Het hoogste mensenrecht, vrijheid, komt hier tot uiting in het Burgerlijk Wetboek (BW):
Een rechtshandeling vereist een op een rechtsgevolg gerichte wil die zich door een verklaring heeft geopenbaard.

Artikel 3:7 BW

Een afhankelijk recht is een recht dat aan een ander recht zodanig verbonden is, dat het niet zonder dat andere recht kan bestaan.

Dit artikel 3:7 staat in het Burgerlijk Wetboek. Civielrecht en bestuursrecht gaan over burgers. Achter iedere burger zit een mens. Geen burger zonder mens, maar een mens kan wel bestaan zonder burger te zijn. Het concept burger is door mensen bedacht. Dat betekent dat civielrecht niet zonder mensenrechten kan bestaan en ook daarom daaraan ondergeschikt is. De mens staat juridisch hoger dan zijn burger. Bestuursrecht is alleen van toepassing wanneer de mens zijn burgerschap aanvaardt. Bestuursrecht kan dus ook niet zonder mensenrechten bestaan. Nog iets, door het aanvaarden van je burgerschap kun je een machtiging afgeven om je te laten besturen. Machtigen is een verbintenis. Het bestuursrecht is dus een afhankelijk recht van verbintenissenrecht, en is daarmee daaraan ondergeschikt. Het afgeven van je machtiging je te laten besturen is niet verplicht. Met het vrijheidsrecht dat een mens bezit kan geen mens verplicht worden om een verbintenis aan te gaan. We hebben gezien in artikel 1:1 BW dat iedereen in Nederland vrij en bevoegd is tot het genot van de burgerlijke rechten. Vrij en bevoegd, dus ook zonder een machtiging, zonder verplichting. Artikel 6 UVRM stelt dat iedereen het recht heeft als persoon erkend te

worden voor de wet. Persoon is een burger, dus om gebruik te maken van burgerlijke rechten.

Artikel 11 AB

De regter moet volgens de wet recht spreken: hij mag in geen geval de innerlijke waarde of billijkheid der wet beoordelen.

Hier staan geen typefouten in, het is een heel oude wet en staat nog steeds in de oude spelling.

Artikel 13 AB

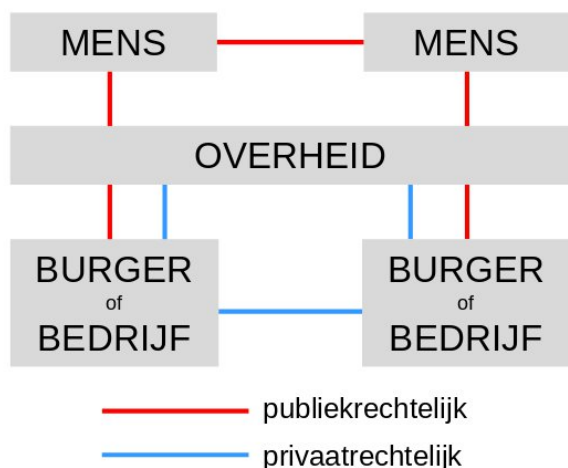
De regter die weigert recht te spreken, onder voorwendsel van het stilzwijgen, de duisterheid of de onvolledigheid der wet, kan uit hoofde van regtsweigering vervolgd worden.

Rechtspositie van de ambtenaar

De afgelopen decennia is de rechtspositie van de ambtenaar veranderd. De tendens is dat de ambtenaar veel meer zelf verantwoordelijk en aansprakelijk is voor zijn of haar handelen dan vroeger. Ambtenaren zijn zich dat vaak helemaal niet bewust. Een andere tendens is die van overregulering door de overheid, een neiging van bijvoorbeeld steeds meer controle van burgers, met schending van privacy en andere rechten als gevolg. De wetgever kan dit alleen maar realiseren met medewerking van haar ambtenaren. Ambtenaren dienen zich dus goed te realiseren aan welke rechten en plichten ze gehouden zijn.

Doorkruisingsleer

In ons rechtstelsel kennen we publiekrecht en privaatrecht. De verhouding tussen mensen onderling is altijd publiekrecht. De verhouding tussen burgers is altijd privaatrecht. De verhouding tussen overheid en mensen is altijd publiekrecht. De verhouding tussen overheid en burgers kan zowel publiekrecht zijn als privaatrecht. Je kunt in een bepaalde situatie niet tegelijk in beide zitten, maar wel door een onrechtmatigheid in de andere terecht komen. Dat is dan vaak van privaatrecht in publiekrecht, bijvoorbeeld wanneer er bij een conflict geen sprake blijkt van een overeenkomst, kun je in het strafrecht terecht komen, dat een publiekrecht is. Wanneer dat gebeurt is er sprake van doorkruising van het recht. Doorkruisingsleer, ook wel tweewegenleer, is een relatief nieuw rechtsgebied. Hierbij is sprake om beleidshalve van publiekrecht in privaatrecht terecht te komen.

De overheid maakt sinds begin jaren '90 steeds vaker bewust gebruik van het privaatrecht ter behartiging van publieke belangen. Deze doorkruising is zeer oneigenlijk en zou naar staatsrechtelijke zuiverheid niet mogen bestaan. Daarom is het ook niet zonder meer toegestaan. In het Windmill-arrest heeft de Hoge Raad gesteld dat daarvoor aan een aantal criteria moet worden voldaan. Als publiekrechtelijk hetzelfde resultaat bereikt kan worden mag het niet. En bij de privaatrechtelijke weg moeten de rechten van burgers beschermd zijn. Anders is er sprake van een onaanvaardbare doorkruising van het recht. Bij verkeerde toepassing zit je als ambtenaar zo in het strafrecht.

ZBO's, zelfstandige bestuursorganen

Sinds de jaren '90 maken overheden steeds meer gebruik van hun zelf gecreëerde mogelijkheid om publiekrechtelijke zaken privaatrechtelijk op te lossen. Het voordeel voor de overheid is de verantwoordelijkheid en aansprakelijkheid, die in principe bij de privaatrechtelijke partij ligt, of zou moeten liggen. Zo'n privaatrechtelijke partij is vaak een zbo, een zelfstandig bestuursorgaan. Er bestaan trouwens ook publiekrechtelijke zbo's, om het moeilijk te maken.

Er kleven tal van bezwaren en gevaren aan zbo's, zowel staatsrechtelijk en ook uit oogpunt van mensenrechten. De vraag blijft, wie er verantwoordelijk en aansprakelijk is bij wederrechtelijk rechtshandelen. Een privaatrechtelijke zbo wordt aangewezen door een algemene maatregel van bestuur, of een ministeriële regeling. Dit is bestuursrecht. Wanneer het gezag bevoegd is of je hebt een overeenkomst met die zbo, is er niets aan de hand. Maar wanneer dat niet het geval is, en die zbo wil wat van je, dan is er niet alleen sprake een onaanvaardbare doorkruising van het recht, maar ook van een onrechtmatige daad, zelfs mensenrechtenschending. De vraag is wie er dan verantwoordelijk is. De minister, de gevolgmachtigde van de zbo, of de medewerker van de zbo die de onrechtmatige daad verricht?

Wnra, Wet Normalisering Rechtspositie ambtenaren

Sinds 2020 is de Wet normalisering rechtspositie ambtenaren, ook wel Wnra, in werking getreden. Het komt erop neer dat de positie van de ambtenaar van bestuursrecht naar civiel recht is overgebracht. Wat arbeidsrecht, sociale verzekeringen en arbeidsvoorwaarden betreft, betekent het dat positie van de ambtenaar nu gelijkgetrokken is met die van werknemers in de marktsector. Maar ze blijven wel ambtenaar heten. Een andere belangrijke consequentie is dat ambtenaren in het civiel recht aansprakelijk en verantwoordelijk kunnen worden gehouden.

Pikmeerarresten I en II

Begin jaren 90 had een ambtenaar opdracht gegeven vervuilde grond in het Pikmeer in Friesland te storten. Eerst werd hij veroordeeld, daarna door de Hoge Raad vrijgesproken op grond van strafrechtelijke immuniteit van publieke rechtspersonen. Deze vrijspraak is bekend als Pikmeer-arrest I. Er kwam een Pikmeer-arrest II en die had een tweeslachtige uitkomst. De Hoge Raad oordeelde dat de immuniteit alleen gold voor exclusieve overheidstaken, maar dat overheden wel vervolgd kunnen worden om ongewenst overheidshandelen te corrigeren. Deze ambtenaar werd uiteindelijk vrijgesproken.

De vrijspraak dankt de ambtenaar aan eerdere jurisprudentie, te weten 'strafrechtelijke immuniteit van publieke rechtspersonen en hun leidinggevers'. Zowel in de politiek als in juridische kringen is het bestaan hiervan onbevredigend. Er zijn diverse voorstellen tot opheffing gedaan in Eerste en Tweede kamer maar de immuniteit bestaat nog steeds.

Kijken we puur naar het strafrecht, dan zien we dat artikel 51 SR geen onderscheid maakt tussen privaatrechtelijke en publiekrechtelijke rechtspersonen. Strafbbaar is strafbaar, maakt niet uit door wie. Mocht een kwestie die zich beroept op strafrechtelijke immuniteit voorgelegd worden aan het Europese Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM), dan is het maar zeer de vraag of het daar de toets kan doorstaan.

Sinds de invoering van de Wnra, is de reikwijdte van de strafrechtelijke immuniteit voor rechtspersonen enorm afgenomen. Slechts zo'n 20% van alle ambtenaren (dan wel politici) vallen niet onder de Wnra dus nog onder publiekrecht. De overige 80% zit sowieso in privaatrecht.

Dreigend loyaliteitsconflict

Met een overgereguleerde overheid die steeds meer controle uitoefent op de bevolking, die steeds meer onvrede en onrust ervaart, wordt het er voor een ambtenaar niet makkelijker op. Wanneer een overheid dusdanige regels hanteert die strijdig zijn naar internationale mensenrechtelijke en volkenrechtelijke verdragen en of met ons eigen strafrecht, dan komt de ambtenaar in een loyaliteitsconflict, een spagaat, in een ethische kwestie.

In de uitoefening van zijn werk zou de ambtenaar niet in een loyaliteitsconflict hoeven komen. De overheid is er voor de burgers en de ambtenaren zijn er ook voor de burgers, voor de samenleving. Dat zou gelijk moeten lopen maar we zien aan het beleid en de uitvoering daarvan dat daar niet altijd sprake van is. Hoe ga je daar als ambtenaar mee om? Best lastig.

Democratie

In het publiekrecht geldt het precies andersom als in het privaatrecht. In het privaatrecht mag je alles doen dat niet verboden is. In het publiekrecht mag je niks als het niet in de wet staat. Alles wat ambtenaren doen moet gebaseerd zijn op wetten die door de Eerste en Tweede kamer zijn goedgekeurd. Alle wetten en regels waar ambtenaren zich op baseren moeten democratisch tot stand zijn gekomen. Zolang een ambtenaar dat doet is er niks aan de hand, toch?

Dat is niet gezegd. Er kunnen toch problemen ontstaan. Mogelijk zijn er wetten in strijd met hogere wetten, met verdragen, met mensenrechten, ondanks dat ze democratisch tot stand zijn gekomen. Daarnaast is er op de democratie ook het nodige aan te merken.

In de uitvoering van het democratisch proces zien we een te ver doorgevoerd conformisme tussen onder andere de politiek en de rechtspraak, waarbij je je kunt afvragen of de trias politica in de praktijk nog wel bestaat. Is er nog wel voldoende scheiding der machten? Diverse rechtszaken van de afgelopen jaren tegen de staat geven voldoende aanleiding om

daaraan te twijfelen. Verder is het uit den boze dat er in een soeverein land inmenging vanuit het buitenland plaats heeft. We zagen een premier met een tasje van het WEF, een organisatie waarvan de leider in 2017 trots heeft verklaard dat zij met hun Young Global Leader programma in kabinetten van tientallen landen zijn gepenetreerd. We hoorden in 2024 een voormalig minister verklaren dat ze voor de aanvaarding van haar ambt moest tekenen voor het doorvoeren van het beleid van de inlichtingendiensten, ongeacht de uitkomst van de verkiezingen.

Daarnaast praktiseren nagenoeg alle partijen in beide kamers het fenomeen 'fractiediscipline'. Dat houdt in dat fractieleden hun partij hebben beloofd (moeten beloven) te stemmen zoals de partij dat wil. Anders kwamen ze niet op een verkiesbare plek. Het zal best dat fractiediscipline de besluitvaardigheid ten goede komt, maar het is strijdig met de basisbeginselen van ons democratisch bestel. *'Leden stemmen zonder last en ruggespraak'*. Het stond al in de eerste grondwet van 1815 en ook weer in de huidige grondwet in artikel 67 lid 3 GW. Fractiediscipline is dus ondemocratisch en ongrondwettelijk.

Ook bij de gekozen vorm van democratie in Nederland kun je vraagtekens zetten. Een representatieve democratie is vrij indirect en bindende referenda ontbreken. De vrijheid van een individu is daarmee niet bepaald gewaarborgd. Democratie houdt intrinsiek een aantal risico's in, waarvoor onder andere Plato zo'n 2400 jaar geleden al gewaarschuwd heeft. Democratie vervalt uiteindelijk in tirannie. De rol van de ambtenaar is cruciaal.

De geschiedenis heeft laten zien dat totalitaire systemen alleen succesvol kunnen zijn bij een volgzame uitvoerende macht, onder andere het ambtenaren-apparaat dus. Het is mogelijk om op legale wijze mensenrechten te schenden. Als je je hiervan bewust bent terwijl je onderdeel van het systeem bent is dat best een uitdaging.

Weigerambtenaren

Werk weigeren is voor een ambtenaar een heel genuanceerde aangelegenheid. Het ene uiterste is dat het niet mag en het andere dat het moet. In principe mag een ambtenaar zijn normale werk waar hij voor aangenomen is niet weigeren. Conflicteert het met zijn ideologische opvattingen, of zelfs met zijn eigen fatsoensnormen mag hij nog steeds niet weigeren. Bij de uitoefening van zijn of haar werk mag de ambtenaar zijn of haar mening niet in effect brengen.

Dat betekent niet dat je geen ruimte hebt waar binnen je kunt handelen. Maar dat vereist een zorgvuldige afweging. En kennis van zaken. Allereerst is het goed om de terminologie helder te hebben. Hieronder volgen enkele definities, alles in juridische context.

Diverse definities

Wat is het verschil tussen wettig, wettelijk, legaal en legitiem?

Wettig volgens de wet (strafrecht, natuurrecht)

Wettelijk in de wet vastgelegd, betrekking hebbend op de wet

Legaal volgens de regels van de heersende macht

Legitiem geaccepteerd en gerespecteerd door de bevolking

Toelichting:

Als iets wettelijk is, zegt het nog niet dat het niet mag of moet. Het zegt dat er iets over is vastgelegd in de wet. Als iets in overeenstemming is met de wet dan is het wettig. Het zijn subtiele verschillen.

Legitiem heeft niets met de wet te maken, maar met de mores en fatsoensnormen van de bevolking, in een cultuur. Juridisch gezien heb je daar niks mee te maken. Bij legaal wel, want daar gaat het erom of het conform de geldende regels is. De regels van het gezag, van de machthebber. Dat wil nog niet zeggen dat het wettig of ethisch is, of in overeenstemming van de internationale verdragen.

Nog een paar definities

- Mandateren** publiekrechtelijke bevoegdheid overdragen, exclusief verantwoordelijkheid
- Machtigen** volmacht geven = privaatrechtelijke bevoegdheid overdragen, exclusief verantwoordelijkheid
- Delegeren** bevoegdheid overdragen inclusief verantwoordelijkheid
- Bevoegdheid** het bezitten van toestemming om een handeling te mogen verrichten, al dan niet in naam van een ander.

Toelichting:

In alle gevallen gaat het om toestemming om iets te mogen doen. Niet om te moeten doen. Het is dus niet een opdracht om iets te moeten, maar om te mogen. Bepaal zelf de handelingsruimte die je hierin ziet. Neem daarin wel het volgende in overweging:

- De verplichting tot handelen kan wel volgen uit de arbeidsovereenkomst.
- Gelet op de definities zou er juridisch geen probleem hoeven zijn bij het weigeren van handelen, met uitzondering van de aangegane arbeidsovereenkomst.
- Analoog aan de politieagent bij constatering van een overtreding*, hij mag verbaliseren, maar hij moet het niet. Bepaal zelf je ruimte.
- Selectief handelen brengt wel het gevaar van discriminatie met zich mee.
- Selectief handelen moet geen willekeur worden, dat is in strijd met de rechtstaatsgedachte, met rechtszekerheid en rechtsgelijkheid.
- Handelen zonder bevoegdheid is strafbaar en zo zit je in het strafrecht.
- Legaal handelen met bevoegdheid maar strijdig met mensenrechten brengt je ook in het strafrecht.
- Werkweigering van een legale handeling kan een arbeidsconflict opleveren, maar wanneer deze handeling strijdig is met mensenrechten blijf je wel buiten het strafrecht. En moreel en ethisch onbezwaard.

* Bij constatering van misdrijven is er wel een plicht tot optreden door politie, en politie is ook verplicht aangiftes op te nemen.

Nog meer definities

- Ambtenaar** in de zin van deze wet is degene die krachtens een arbeidsovereenkomst naar Nederlands recht met een overheidswerkgever werkzaam is

[Ambtenarenwet 2017 artikel 1]

Strikt genomen zijn medewerkers van zbo's dus geen ambtenaren, ook al worden ze zo wel genoemd.

Ambt

Openbare betrekking

komt van het Oudhoogduitse woord 'ambahte' en betekent ambacht.

Ambacht

Werk dat je met je handen doet ;)

Agent

Vertegenwoordiger

Openbaar

Voor iedereen toegankelijk

Regering

De regering bestaat uit de koning en alle ministers.

[rijksoverheid.nl]

Het woord 'regering' komt van het Latijnse woord 'regere' dat 'besturen' of 'leiden' betekent.

Officieel

van regerings- of ambtswege; komt van het Latijnse woord 'officialis' en dat betekent 'betrekking hebben op een ambt'.

Het woord 'officieel' heeft in de praktijk de connotatie dat het echt en absoluut is.

Heroverweeg de waarde en betekenis van dit woord in relatie tot de niet aangetoonde bevoegdheid tot gezag.

Ambtsmisdrijven

We hebben vastgesteld dat je op legale wijze mensenrechten kan schenden. Dit zijn misdrijven. Ook al blijven ze, afhankelijk van het regime en de cultuur, onbestraft, het blijven misdrijven.

Je kunt ook handelingen verrichten die, op zichzelf staand bekeken, onschuldig lijken, legaal en legitiem zijn, maar in bredere context bekeken, toewerken naar een resultaat waarin mensenrechten zwaar worden geschonden. Dit zou je '*fragmentarisch schuldig aan systemische misdaad*' kunnen noemen. Het hangt er nog vanaf wat je wist of kon weten op het moment van handelen. Moreel geldt 'weten is geweten'. Ook hangt het er vanaf of je onder druk gezet bent en welke reële keuze je had.

'Systemische misdaad' is geen hypothetisch begrip. In een tijd waarin er sprake is van een machtsonbalans tussen overheid en bevolking, zet een overheid haar ambtenarenapparaat in toenemende mate in tegen de eigen bevolking. Het begaan van ambtelijke misdrijven ligt dan steeds meer op de loer, vaak ook zonder dat de ambtenaar dat door heeft. Het vereist een goed afgesteld ethisch kompas, een rechte rug, kennis van zaken, en altijd de waarheid als uitgangspunt nemen. Bovenal het besef dat je er als ambtenaar bent voor de bevolking, niet om de macht te beschermen. De psychische druk kan enorm zijn.

Vervolging

We benoemden net alleen ambtsmisdrijven, maar met betrekking tot het begaan van strafbare feiten van overheidswege, is er veel meer denkbaar en ook aan de orde, ook in Nederland. Vele verklaringen hieromtrent zijn vastgelegd in de Buitenparlementaire onderzoekscommissie (BPOC 2020):

- Het overtreden van internationale verdragen

- Onrechtmatige daden
- Ambtsmisdrijven
- Samenspanning
- Terrorisme en terreur
- Transnationaal staatsterrorisme

[Ken uw recht, Michaël van Leeuwen]

Door machtsonbalans, verwevenheid en te ver doorgevoerd conformisme tussen onder andere politiek en rechtspraak, blijven onrechtmatigheden en strafbare feiten vaak onbestraft. In zo'n omstandigheid zullen hoofdrolspelers weggelaten worden. Vergeet niet dat door privatisering van een groot deel van het publieke domein ambtenaren in civiel recht verantwoordelijk en aansprakelijk gehouden kunnen worden. Bij het begaan van strafbare feiten kun je je dan ook niet beroepen op immuniteit van publieke rechtspersonen. Bij een misdrijf word je in het strafrecht als mens vervolgd, niet de organisatie waar je voor werkt. Ook niet de leidinggevende die opdracht gaf, maar degene die de misdaad begaat. Dit staat ook expliciet geformuleerd in artikel IV van de Neurenbergse principes.

Neurenbergse principes

Niet te verwarren met de Code van Neurenberg. Die gaat over de ethiek van klinisch onderzoek. De Neurenbergse principes zijn een basis voor internationaal strafrecht. Hieronder 5 van de 7 artikelen.

Artikel I *Iedereen die een handeling verricht die gelijkstaat aan een misdaad naar internationaal recht is daar aansprakelijk voor en kan daarvoor gestraft worden.*

Artikel II *Het feit dat het nationaal recht geen straf bepaalt voor een handeling die gelijkstaat aan een misdaad naar internationaal recht, ontheft de persoon die de handeling verrichtte niet van zijn aansprakelijkheid naar internationaal recht.*

Artikel III *Het feit dat de persoon die een handeling verrichtte die gelijkstaat aan een misdaad naar internationaal recht, dat gedaan heeft als staatshoofd of als verantwoordelijk overheidsambtenaar, ontheft deze niet van zijn aansprakelijkheid naar internationaal recht.*

Artikel IV *Het feit dat een persoon gevolg gaf aan een bevel van zijn overheid of een hogergeplaatste, ontheft hem niet van zijn aansprakelijkheid naar internationaal recht, mits een morele keuze voor hem in feite mogelijk was.*

Artikel V *Iedere persoon die beschuldigd wordt van een misdaad naar internationaal recht heeft recht op een eerlijk proces op basis van de feiten en het recht.*

In de context van deze gids zal artikel IV van direct belang zijn voor ambtenaren en semi-ambtenaren. Kort gezegd is dit de gevleugelde uitspraak 'ik deed maar gewoon mijn werk'. Artikel IV is de juridische onderbouwing van waarom dat geen valide argument is bij mensenrechtenschending.

Relevantie in huidige context

Het kan je voorkomen dat het erbij halen van de Neurenbergse principes wat zwaar is voor een goedbedoeld gidsje voor ambtenaren. Maar vergis je niet, er is veel gaande in de

wereld en als je er middenin zit, kan het zijn dat je een totaaloverzicht mist. Even afstand nemen is vaak goed, verhelderend. Reflecteren, waar zijn we nu eigenlijk mee bezig.

De coronatijd heeft een zware inbreuk gemaakt op de privélevens van mensen. Er zijn door de overheid en door ambtenaren met zekerheid vrijheidsrechten van mensen geschonden. Of dat nodig was, daar bestaan veel meningen over. Wat zeker wel nodig is in zulke situatie is een strakke controle op die overheid. Immers alles wat de overheid doet moet gebaseerd zijn op wetten, de overheid moet zich aan haar eigen regels houden, Rule of Law. Maatregelen en uitgangspunten van beleid moeten gebaseerd zijn op waarheid. Dat hoeft strikt genomen staatsrechtelijk niet, maar moreel zeker wel. Het heeft er alle schijn van dat overheidsbeleid lang niet altijd uit gaat van de waarheid, en zelfs niet naar beste kunnen in waarheidsvinding.

Beleid van de overheid moet gebaseerd zijn op uitkomsten van het democratisch proces. Of dat zo is, is zelfs maar de vraag, zo hebben we verhandeld in een eerdere paragraaf. En zelfs als het overheidsbeleid gebaseerd is op een zekere uitkomst van het democratisch proces, dan nog is niet gewaarborgd dat daarmee mensenrechten worden gerespecteerd. Dat heeft met 2 zaken te maken. Een inherent gevaarlijk kenmerk van democratie is het risico dat een meerderheid de rechten wenst te schenden van een minderheid. Men noemt dit ook wel het fascisme van de 51%. Ten tweede hangt het af van hoe goed de kiezers geïnformeerd zijn en in staat zijn goede keuzes te maken. Gezien de eensgezindheid tussen politiek en media, die objectief goed waar te nemen is, mogen we ons serieus afvragen of burgers goed geïnformeerd zijn en dus of onze mensenrechten en burgerrechten door onze democratische rechtstaat voldoende gewaarborgd zijn.

Eerlijk gezegd is de situatie zeer zorgwekkend, zeker gelet op de plannen in de nabije toekomst. Er komt een nieuw digitaal identificatie platform, zodat alle persoonsgegevens en transactiegegevens van alle instanties en op individueel niveau aan elkaar gekoppeld kunnen worden. Je kunt je er niet aan onttrekken. Er komt digitaal programmeerbaar geld dat je voorwaardelijk mag besteden. Er komt een chat-control wet waarbij echt iedere digitale actie van iedere burger wordt waargenomen, door AI verwerkt, en je kunt je er niet aan onttrekken. Er komt een smart-grid dat continu altijd weet waar je bent, op basis van je mobiel en of gezichtsherkenning, en altijd weet wat je doet, dat voor altijd bijhoudt en met AI verwerkt. Er komen compacte steden waar alle voorzieningen aanwezig zijn, zodat je er niet uit hoeft, en op enig moment ook niet meer uit kan. Je wordt digitaal tegengehouden, op basis van je digitale identiteit. Er komen hier mensen wonen uit andere landen, die voorrang krijgen op huisvesting. Er worden juridische muren opgetrokken onder het mom van klimaat en natuur, waar de agrarische sector geen antwoord meer op heeft, en waar de voedselvoorziening door in gevaar kan komen. Een energietransitie is er gaande die niet in het belang is van de mens en de natuur. En zo zijn er nog wel meer zaken.

Wat heeft dit alles met mensenrechten of schending daarvan te maken? Welnu, eigenlijk alles. Nogmaals, als je er middenin zit, en je ziet alleen de losse fragmenten, dan denk je het zal wel, en het zal wel nodig zijn. Maar wanneer je het meer objectief en van een afstandje bekijkt, kun je zien dat er veel aan schort.

Zowel bij de invoering door de politiek (niet democratisch, niet op basis van waarheid, niet in het belang van de bevolking), bij de uitrol (onteigeningen, verdachte geldstromen, censuur, misleiding, dichtgetimmerde procedures) als bij het eindresultaat (ernstige beperking van bewegingsvrijheid, bestedingsvrijheid, vrijheid van meningsuiting, privacy-schendingen door verregaande controle) zijn en worden mensenrechten geschonden.

Maar wat kun je eraan doen? Één enkel individu niet veel. Één enkele ambtenaar niet. En als je als ambtenaar stopt en wat anders gaat doen, komt er een andere ambtenaar die het van je overneemt en er wel mee doorgaat. Maar bedenk dat het eindresultaat dat beoogd wordt, ze brengen het mooier dan het is, dat kan er niet komen zonder medewerking van ambtenaren. En als je daar een van bent, neem je functie, je rol nog eens goed onder de loep. Ben je bezig problemen op te lossen, of ben je onderdeel van een probleem? Dat is een legitieme vraag, en daar moet je wat mee. Er rust dan een zware verantwoordelijkheid op je schouders. Dat komt niet door deze gids. Dat komt door het overheidsbeleid. Deze gids maakt je er alleen maar op attent.

Duurzame ontwikkelingsdoelstellingen

Speciale aandacht met betrekking tot mensenrechten verdienen de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen, de zogenaamde SDG's. Ook al komen ze uit de koker van de Verenigde Naties, wil dat nog niet zeggen dat hiermee de mensenrechten, zoals in hun eigen UVRM, gewaarborgd zijn.

In het kort, de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen maken deel uit van de Agenda 2030, ook van de VN. Daarin hebben landen op basis van verdragen bindende afspraken gemaakt die te maken hebben met duurzaamheid en rechtvaardigheid. Dat klinkt allemaal prachtig, maar er zijn mensenrechtelijk toch een aantal problemen. Het bindende geldt voor de landen, de landen hebben getekend, niet de burgers zelf. Zij hebben zich laten vertegenwoordigen. Maar als je je laat vertegenwoordigen, wil dat niet zeggen dat er mensenrechten geschonden mogen worden. De Agenda 2030 en duurzame ontwikkelingsdoelstellingen hebben verstrekkende gevolgen. Met zekerheid kan gesteld worden dat het gevolgen zal hebben voor onze vrijheid en andere mensenrechten. Het is daarom legitiem om daar eens kritisch naar te kijken.

Zomaar een paar vragen:

- Is het democratisch proces in een lidstaat dat voor heeft gestemd, wel eerlijk verlopen? Strookt het met de inhoud van de partijprogramma's van de regerende partijen? Stemmen de parlementsleden zonder last of ruggespraak, of is sprake van partijdiscipline? Wie zijn de partijbazen, en hun belangen?
- En als het democratisch proces eerlijk verliep, heeft de meerderheid het recht om inbreuk te maken op mensenrechten? Het antwoord kan alleen maar nee zijn.
- Berust het gekozen beleid wel op waarheid? Van wie komen de initiatieven? Hoe lopen de geldstromen? Wie worden er beter van, en wie slechter?

Het is goed voor te stellen dat zowel de invoering, de uitrol als de uitwerkingen van de Agenda 2030 de duurzame ontwikkelings-doelstellingen gepaard gaan met ernstige vrijheidsbeperkingen, die niet in verhouding staan met de beoogde doelen. Het is zelfs goed voor te stellen dat het beleid is gebaseerd op bedrog. Het beste is om dat zelf uit te zoeken, alle informatie is voorhanden. Iedereen die een rol heeft in de uitvoering van de

duurzame ontwikkelingsdoelstellingen, en dat zijn er steeds meer, dient zich af te vragen of het correct is wat hier gebeurt, en of het een goed idee is om hieraan mee te werken. Weten is geweten!

Historische documenten

Deze historische documenten worden door landsbesturen gezien als de geboorteaktes van hun land. Maar te weinig beseft wordt dat de staat van het land al lang geen recht meer doet aan die grondbeginselen, als je kijkt naar de steeds toenemende kloof tussen politiek en bevolking. Ook wordt te weinig beseft dat deze documenten tot stand zijn gekomen vanuit de burgerbevolking, die genoeg had van onderdrukking. Goed om nog eens terug te halen.

Magna Carta

De Magna Carta Libertatum (Grote Oorkonde van de Vrijheid) is de naam van een leenovereenkomst naar feodaal recht die de Engelse koning Jan zonder Land op 15 juni 1215 bezegelde, waarin regels zijn vastgelegd over zaken als vrijheden voor de kerk en de edelen, rechtspraak op basis van wetgeving en belastingheffing.

De Magna Carta en de daarin vastgelegde regels zijn uniek, omdat voor het eerst de absolute macht van een koning gereguleerd wordt, de regels daarvoor gedetailleerd zijn vastgelegd en er een regeling is voor het geval de koning zich er niet aan houdt. Ook wordt het gewoonterecht in ere hersteld als basis voor rechtspreking. Regelmatig wordt dan ook gesteld dat het document de grondsteen van (Engelse) burgerlijke vrijheid, recht en democratie is en van het concept dat een constitutie de basis is voor het bestuur van een staat, niet de absolute macht van één persoon.

[Wikipedia]

Plakkaat van Verlatinghe

Het Plakkaat van Verlatinghe (ook wel Acte van Verlatinghe) is een plakkaat ondertekend op 26 juli 1581 door de Staten-Generaal van de Verenigde Nederlanden, waarin 17 provinciën van de Habsburgse Nederlanden Filips II afzetten als hun heerser. Als reden werd gegeven dat de vorst zijn plichten tegenover zijn onderdanen niet nakwam om met recht en rede te regeren en hen te beschermen, maar hen oude rechten afnam en hen als slaven probeerde te onderdrukken. Men vond dat hij dan geen vorst meer was, maar een tiran, wat onderdanen het recht gaf hem af te zweren.

Het kan worden gezien als de onafhankelijkheidsverklaring van de Nederlanden. Hoewel het Plakkaat van Verlatinghe geen onmiddellijke praktische gevolgen had, is het van groot belang. Hiermee verwierp men voor het eerst officieel het gezag van de koning met als argument dat een volk het recht van opstand heeft wanneer een koning zijn plichten jegens zijn volk niet nakomt en zich als een tiran gedraagt. Dit argument werd nadien ook gebruikt in onafhankelijkheidsverklaringen in andere landen.

[Wikipedia]

Het Plakkaat van Verlatinghe stond model voor de Onafhankelijkheidsverklaring van de Verenigde Staten.

Declaration of Independence

De Amerikaanse Onafhankelijkheidsverklaring, in het Engels: Declaration of Independence, is de onafhankelijkheidsverklaring van de Dertien koloniën, die werd opgesteld door o.a. Thomas Jefferson, John Adams, Benjamin Franklin, en ondertekend op 4 juli 1776.

De verklaring van onafhankelijkheid hield in niet langer afhankelijk te zijn van de Britse monarchie. Die onafhankelijkheid werd in de verklaring gerechtvaardigd door een aantal "waarheden" die de ondertekenaars vanzelfsprekend achtten: dat alle mensen gelijk geschapen zijn, dat ze door hun schepper zijn uitgerust met bepaalde rechten en dat onder die rechten valt: het recht op leven, op vrijheid en op het nastreven van geluk.

[Wikipedia]

Deze wijze woorden galmen door in o.a. de preambule van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (de UVRM).

Adviezen

Uit de kennis die we in deze gids op hebben kunnen doen volgen een aantal adviezen, die het in de uitvoering van het ambt misschien niet makkelijker maken, maar wel correcter, rechtvaardiger en zuiverder. En dat mag als onnoemelijk waardevol worden beschouwd. Het is van een niet te overschatten belang voor de samenleving.

1. Als ambtenaar ben je in de eerste plaats ook gewoon mens. Dat betekent in deze tenminste 2 dingen: mensenrechtenschending door overheidsbeleid kunnen jou en je dierbaren ook persoonlijk raken. Ten tweede, je mag ook je intuïtie, je gevoel gebruiken in de beoordeling of iets wel juist is om te doen.
2. Op welke wet of regel is de betreffende handeling gebaseerd?
3. Is deze handeling, of toepassing van de wet hier onderdrukkend of dienend aan de samenleving, aan de burger?
4. Zitten we in privaatrecht of publiekrecht?
5. Indien in publiekrecht, is het gezag bevoegd?
6. Indien in privaatrecht, is er een overeenkomst? Is er sprake van een onrechtmatige doorkruising van het recht?
7. Zijn er met het handelen mensenrechten die geschonden worden?
8. Indien niet, werkt het handelen of toepassen van deze wet toe naar een situatie waarin uiteindelijk mensenrechten geschonden worden, gelet met name op vrijheidsbeperkende rechten.
9. In wiens belang is de uitwerking van deze wet?
10. Kom je in een moreel conflict doordat de toe te passen regels strijdig zijn met mensenrechten en ethische waarden, bepaal je ruimte en consequenties van je opties. Besef dat je altijd zelf verantwoordelijk en aansprakelijk bent voor je handelen.

Bovenal is het belangrijk af te spreken, zowel met je gesprekspartner als met jezelf, altijd uit te gaan van de waarheid. De waarheid laat zich soms maar moeilijk kennen, maar de intentie moet zijn alle inspanning te doen die redelijk is om de waarheid zo goed mogelijk te kennen. Dat is een basis die niet mag ontbreken. Laten we daar maar eens mee beginnen.

Mensenrechtengids voor ambtenaren

Een heldere kijk op wetten, regels en de rechtstaat

Eigenlijk is deze gids niet alleen voor ambtenaren maar voor iedereen. Omdat iedereen nou eenmaal te maken heeft met wetten en regels. Steeds meer mensen ervaren die wetten en regels als onderdrukkend. Vreemd is dat niet als we zien hoe de overheid haar burgers steeds argwanender bejegt. Daarbij steeds strengere wetten en regels invoert met ondersteuning van onverbiddelijke digitale technologie.

Toch heeft de gids 'voor ambtenaren' in de titel, omdat ambtenaren hierin een cruciale rol spelen. Ambtenaren worden steeds meer op de proef gesteld in hoever ze meegaan in een strenger wordend regime. Onvermijdelijk lopen we met zijn allen tegen mensenrechten-vraagstukken op. Vaak hebben we, zowel burgers als ambtenaren, het niet eens door dat mensenrechten in het geding zijn. Omdat we van alles normaal zijn gaan vinden, en omdat we niet precies weten hoe het eigenlijk zit.

Dit boekje is gemaakt om daar helderheid over te verschaffen. Niet om de confrontatie te zoeken, maar de dialoog. Iedere burger kan met ambtenaren in gesprek gaan, omdat we niet tegenover elkaar staan, maar naast elkaar. We hebben dezelfde belangen. Dat zal blijken als je met elkaar in gesprek bent en echt kan luisteren. Bereid zijn ook om de waarheid als uitgangspunt te nemen.

Dit boekje helpt daarbij. We hoeven niet per se nieuwe wetten en regels of naar de politiek om te vragen om een oplossing. Laten we eerst eens kijken hoe de regels ook alweer in elkaar zitten, en opnieuw leren ze op een manier te hanteren zoals ze ooit bedoeld waren. Namelijk ter bescherming van de burger. En van ambtenaren, want dat zijn ook burgers.